

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Szerkesztőség:

hova a lap szellemi részét illető minden
küldemény intézendő N.-Péterfia utca
348 szám.

Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én
egy, illetőleg másfél iven.

Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., **Hirdetések díja:**
100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszeri hirdetésnél 100 szóig
80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Kiadó hivatal:

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden közlemény és küldemény inté-
zendő. Kis-Mester utca 1382.

Husvéti igazság kérdéséhez!

Azon alkalomból, hogy Balogh Ferencz debreczeni főiskolai hittanár e lapok 14-dik számában, rövid nyilatkozatot tett közzé a Sárospataki lapokban Nagy Gusztáv sárospataki hittanártól megjelent husvéti igazság tárgyában: több felől érkeztek részint e lapok szerkesztőségéhez, részint közvetlen magához az érdemdus íróhoz az ország különböző pontjairól nyilatkozatok, válaszok és feleletek, melyek egyértelműleg nem tartják helyénvalónak, sőt határozottan elítélik azon törekvést és irányzatot, mely N. G. s. pataki hittanárnak jelzett értekezésében nyilvánul. Például egyik régi harciosa a ref. egyháznak május 17-ről eképen ír: „Örömmel olvastam becses lapjából B. F. urnak a husvéti igazság kérdésében tett felszólamlását. Vártam is, hogy theol. intézeteink közül egyik vagy másik bizonyosan szó nélkül nem fogja hagyni Nagy G. urnak *extra vagans* nyilatkozatát. Hitvédőkre mindig volt szükség, mert minden kornak megvoltak hitostromlói is Szerencsére, mikor a szükség kivánta, mindig akadtak tudományjal bővülködő lelkes férfiak, kik egyházunk megtámadott hitigazságainak védelmére bátran és nyomatékkal felszólalnak. S kiktől várhatná ezt egyházunk méltóbb joggal, mint épen a theol. intézetek tanáraitól.“

Egy régi barátunk, ki az élet sok megpróbáltatásán ment keresztül, május 15-ről kelt levelében így szól: „Ó barátom! én, kit az élet sokszor kemény próbára tett, kinek szive a fájdalom viharában annyiszor hánykódott: sokszor éreztem a Jézus Krisztusban vetett hitemnek vigasztaló erejét; én kinek élethajóm — koromhoz képest — oly nagyon sokszor küzdött már a bubánat tengerének zajgó hullámival, sok, nagyon sok sirhalom felett száritottam fel a könyveket a feltámadás hitének világánál, melyet pedig nekem a halottaiból feltámadt Krisztus gyujtott meg. Ne engedjétek elvenni tőlem e hitet, ne engedjétek hogy a néma sirhalmok felett vigasztalan legyek s reménytelenségemben ismét megeredjenek az én könyeim.

A nép pedig édes barátom mivé lesz, ha elvétetik tőle a husvét napján halottaiból feltámadt Krisztusban való hite, vagy arra taníttatik, hogy a miben sirban nyugvó ősei oly epedve hittek, a mivel őt az evangyélium sáfárai oly sokszor megvigasztalák, az csak rege és mese, tehát tagadja meg. Mert örök igazság, a mit egyházunknak nem rég elhunyt egyik hű fia művének előszavában mond, hogy: a nép ha nem szól is, lelke mélyében óhajtozik az ő Megváltója után s nekünk főtisztünk, hogy a népet, a melynek pásztoraival vagyunk, vezessük a mi édes Megváltónkhoz; Megváltó pedig — én azt hiszem — még Patakon sem lehet a megfeszített, de 3-ad nap feltámadt Jézus Krisztus nélkül.“

Egy több mint 40 év óta lelkipásztori pályán fényes és népes egyházközségben egész odaadással működő lelkész atyánkfia, jun. 1-ről egy terjedelmes cikket köldött be hozzánk *V i s z h a n g* czim alatt, melyből ez alkalommal kiemelendőnek tartom a következőket. „Egy oly hittételt — dogmát — akar N. G. ur a ker. hitrendszerből kitöröltetni, kihagyatni, mely nélkül a többi részek mint alap nélküli épület falai, könnyen halomba dönthetők volnának a többnyire csak hiúságból táplálkozó sivár hitetienség által.“ — Ajánlja Christlieb Thódor bonni tanárnak *Moderne Zweifel am christl. Glauben für ernstlich Suchende* erörtert című művében annak 515 laptól 579 lapig foglaltakat figyelembe venni a tudós író által, s aztán így folytatja: „Oly exegetica alkalmazásával, milyenre a husvéti igazság írója példát mutat, nem állunk többé a ker. theologia terén; azt követve nem csak igaz protestánsok de kereszténynek lenni is aligha meg nem szününk. Pedig a ker. prot. theologia, azon alapon melyet Krisztus vetett, ha teljesen ki nem elégíti is az emberi tudvágyat minden tekintetben; ha csak Pál apostol szavai szerint tükör által és homályos beszédbe foglalva mutatja is nekünk és ismerteti velünk az örök igazságot: nem de megbecsülnünk és hiven őriznünk kell-e azért keblünk fő kincsét a vallásos hitet, melynek elvesztése a legnagyobb szerencsétlenség és boldogtalanság. De ugyanazért becsülnünk kell e lelki kincset

mások birtokában is és nem kell nem szabad arra munkálunk semmi részben hogy ők ettől megfosztassanak.“

Olvassuk el végül a Protestáns Pap gyakorlati szakközlöny folyó évi 5-ik számában Nagy Ignác kölkedi ref. lelkésznek Pozitivismus és modernismus című nyomós értekezését, melyet eképen zár be: „A sok nyomás, kultámadások mellé nem kell egyéb mint magunk között is meghasonlás aztán egy kis szakadás; egyházi életünk hajója ha likat kap, el fog süllyedni. Mitől Isten őrizzen de magunk is legyünk ébren!“

Mindezen ny latkozatok a mint egyfelől szép bizonyágtételek a feltámadott Jézus Krisztusban való igaz hitről, úgy másfelől azt erősen bizonyítják, hogy reformált egyházunk egyetemére nézve, aligha lehetne valami végzetteljesebb az idők és körülmények jelen állása között, mint hitvitákat kelteni fel és élesztetni. — Vannak a magyar ref. egyháznak égetőbb szükségei, melyek orvoslást követelnek s azok annyira sürgetők, hogy minden erőnket és tehetségünket igénybe veszik s jelenleg nem lehet időnk rá vesztelnünk, hittani definitiók felett harcot folytatnunk mert egymás teljes megértésére int az idő, egyesülten is kérdés miként állhatunk meg, hát ha még szétszaggat az odium theologicum.

Van a magyar ref. egyháznak számos harczoló fele, melyek nagyon is igénybe vehetik minden védelmi erejét; ne oszoljunk magunk között szándékosan kisebb és nagyobb egymást ostromló csapatokra: a belháboru még öldöklőbb és veszélyesebb kimenetelű lehet.

Azt se feledjük, hogy a theologia terén a nyomozódások és vizsgálódások eredményeire nézve, nem a pusztá abstract igazság a fő, hanem az, hogy általok a valódi ker. hit és élet, Isten országának terjesztése, előbb mozdítottik-é? Épen azért csekély véleményem szerint az olyan theologia, mely ugyan a legnagyobb tudományos apparátussal felfegyverkezve rombol és minden positivumot halomra dönt és maga után csak kételkedést, bizonytalanságot és zürzavart hagy hátra, bármily csillogó s megkapó legyen is: theológiának nem mondható.

Ismeretes előttem, hogy a legközelebbi évek és évtizedek alatt a Jézus feltámadásának kérdése mily mérvben foglalkoztatta külföldi legkitünőbb hittudósainkat s mily állást foglaltak el e kérdéssel szemben. — Emlékezhetünk reá, hogy magyar prot. irodalmunk terén a 60-as évek kezdetén mily harcz folyt a felett. S mindezen különböző és eltérő nézetek fontolgatása és egybevetése után, találónak s reám nézve megnyugtatónak ismerem el Schweizer Sándor kedves emlékű zürichi volt tanáromnak ama nyilatkozatát: Selig sind die nicht sehen und doch glauben. Dienes genügt der Glaubenslehre vollkommen, mag die Exegese noch viele Fragen lösen oder nicht lösen. — A Krisztus feltámadása, az apostolok és első keresztyének

hitének lényegét alkotta s keresztyéni hitünknek ma is fundamentuma az De most veszem észre, hogy majd a vita terére lépek már, holott arra az ily heti lap keretét nem csak szüknek, de még alkalmasnak sem tartom.

Tóth Sámuel.

A tudomány a keresztyénségnek alapköve.

Nem pusztán a magunk véleményét fejezzük ki, ha azt mondjuk, hogy a keresztyénség barátainak a tudomány iránti magatartása az utóbbi években kissé nagyon is apologetikus volt. Ugy látszott, mintha azon titkos érzelmet takargatnák, hogy a tudomány van fölényben s hogy ezzel szemben a biblia védelmezése meglehetősen nehéz és bizonytalan vállalkozás. Ha a bibliának hagyományos magyarázata bármely pontban is rossz volt s azon nézet előtt meghajolva, melynek elfogadására a tudomány kényszerített bennünket, el kell azt vetnünk, akkor könnyen kimagyarázható ezen apologetikus magatartás. — De ha az ilyen magatartás oly mellékes pontokkal szemben vált szükségessé, melyekre a természettudomány vetett új világot, annál fontosabb a kijelentés barátaira nézve megkövetelni a tudománytól mindazon támogatást és tekintélyt, melyet az a keresztyénségnek ad. Mert ha ezen czikk címének szavai szerint meg lehet mutatni, hogy a tudomány a keresztyénségnek alapköve, akkor más oldalról nehéz lesz bebizonyítani, hogy az egyszersmind azon fegyver is, melynek feladata volna a keresztyénséget darabokra törni.

A tudomány széles értelmű szó, szószerint tudást, de gyakorlatilag a tudás kezelésének bizonyos módszerét s a tudásnak rendbe szedését jelentvén. A tudás, melyet így kezelnek, a tények tudása. A tények, a mint élénk kerülnek, némileg olyanforma durva és rendezetlen állapotban vannak, mintegy köteg gyapju vagy pamut, mig ki nem simítják. A tudomány feladata rendbe szedni a tényeket és osztályokba sorozni, egymás mellé rakva mindazokat, melyeket ugyanazon törvény igazgat s így némi magyarázatot adva azoknak. A tények magyarázata abban áll, hogy visszaviszszük őket tulajdon okaikra, a részleges tényeket az általános tényekre vagy törvényekre vonatkoztatjuk és ezeket valamely többet magába foglaló okra, mely sok dolognak alapja, de a mely fölött más, még szélesebb terjedelmű ok állhat. Nagy lépés volt a természettudományban, mikor Newton Izsáknak sikerült a nehézség ugyanazon nagy törvénye alá vonni oly tünetenyeket, melyek látszólag annyira nem hasonlítanak egymáshoz, a hogy nem hasonlítanak egy alma lehullása, egy könyecsepp legördülése az arczon s a planéták keringése pályájukon. A tudásnak ilyen használata az, a mi a tudományt létrehozza. Vonatkozzék az a tudomány a természetre, az erkölcsre vagy a történetre, az eljárás mód mindig ugyanaz; tényeket nyer, hogy elbánják velük s feladata abban áll, hogy visszavigye őket illető előzményeikre, megmutassa, hogy sem nem önkényesek, sem nem titokzatosak, hanem megfelelő okoknak köszönhetik létezésüket.

A keresztyénség története már és különösen elsőköri története, az igen kiváló jellemű tények egész sorozatát tudja felmutatni és a tudomány arra van felhiva, hogy bán-

jék el velük és vigye vissza őket saját okaikra. De menjünk túl megjegyzéseinkben a keresztyénség első kori történetén. Azon tények, melyek a tudomány megfejtését követelik, különösen e háromban csoportosulnak: Krisztus, a keresztyén vallás és a keresztyén könyvek. Egy vagy más uton e tények létezni kezdettek. Büszke, kézzelfogható, példátlan tények ezek a világ történetében. A Jézus Krisztus élete bizonyára nem közönséges tünemény. Egy, a nagy világból kizárt ország egyik obscurus falujában hirtelen egy ifju kézműves emelkedett ki, a műhelyből jöve ki s három évi rövid idő alatt oly nevet szerzett magának, a melylyel, a mint mindenki elismerni kénytelen, az összes világtörténelem egy neve sem hasonlítható össze. A világnak évkönyvei nem mutatnak fel az ő pályájához hasonló pályát, az ő befolyásával senkié nem vetekedhetik. Jelleme olyan tiszta volt mint a hó, úgy hogy semmiféle rágalom, megszólás sem talált benne megsebezhető részt. Tanításában egyszerre a dolgok szívére hatolt, néhány velős szóban kifejezvé mindannak lényegét, a mit azokról mondani kellett. Szíve tiszta jótékonyssággal volt telve s azon szenvedélyek, melyek a nagy embereknél is megmutatják, hogy ők is csak emberek, nála otthont nem találtak. Teljesen közönyös levén minden földi megkülönböztetés iránt, volt mégis egy nagy és mindent magába foglaló dicsvágya, t. i. hogy az egész földön felállítsa az igazság és szeretet országát. Rövid pályafutása alatt sikerült neki föltétlen hitet gerjeszteni maga iránt csekély számu, alacsony származásu követőiben, mint a ki nem csak arra képes, hogy a legnagyobb lelki áldásokkal árasztssa el őket, de a ki fel is tudja állítani és fen is tudja tartani azon egész világra terjedő országot, a melyért ajánlotta fel magát. És a mi mindezeknél nevezetesebb, követői kivétel nélkül meggyőződtek a felől, hogy halálának, mint bűnért való áldozatnak, a legkiválóbb értéke van s ezenfelül meg voltak győződve arról is, hogy ő halála után feltámadt halottaiból s fölment a mennyekbe. Ezen hittal megteljesedve, maguktartásában bátorságra és öntudatos erőre jutottak, a mi határozott ellentétben állott azon csüggeteg szellemmel, mely kevéssel azelőtt rajtuk észrevehető volt. Ezen világos, tagadhatatlan történeti tények mellett a tények más sorozatára találunk, melyek tán épen olyan nevezetesebbek. A zsidók vallásos könyveiben, az emberi történet hajnalodásától kezdve évszázadokon keresztül, azon reménynek van kifejezés adva, hogy egy Szabadító fog jönni, ki Ábrahám magvából származik és a ki teljesíti azon megszámlálhatatlan szívek kívánságait, melyek fölismerik a rendetlen állapotot és nyomoruságot s békét és kegyelmet esdekelnék Istentől. Az ó-testamentumi iratokban mindujra kifejeztetik e remény s e békés nap látomásaival újra meg újra találkozunk; és a mint az idő halad, világosabbá válik az és végül találkozáván az idő, a hely és a körülmények, minden egyesül ezen názáreti Jézus személyében.

Azon tünemény már, melyet a tudománynak meg kell oldani, a tényeknek ezen kettős sorozata: a názáreti Jézus példátlan pályafutása s ezen pályának az ó-testamentumi iratokban található jövendölés sok megfelelő vonásaival való találkozása. Micsoda megfelelő oknak, természetinek-e vagy természetfelettinek tulajdoníthatja már a tudomány ezen tényeket?

A „Catholic Presbyterian“ után
(Folyt. köv.)

—y—s.

Felelet!

Zs. S. ur kérdésére.

E lapok 12. számában kedves atyámfia nagyon sok kérdést intéz hozzám, melyekre ha sorjában megakarnék felelni, nagyon hosszan kellene igénybe vennem e t. lap — úgy is szükre szabott — hasábjait. Szíves feleletül azért csak annyit mondok: kegyeskedjék figyelemmel átvizsgálni a budapesti „Prot. egyh. és isk. lap“ ez évi 9. és 18. számaiban található értekezéseimet, a magyar vers soroknak szótagok szerinti beosztásáról és a magyar méretről s azokban minden kérdésére megtalálja a feleletet.

Ezeket együtt tanulmányozva, megláthatja kedves atyámfia, hogy igenis lehet, nem csak hanem szebb is, ha különböző tárgyú énekeknél, az egyező számu sorokat különböző méreten osztjuk be.

Az énekügyet én nem dominálok s nem is akarom, lévén abban olyan köz munkás, mint Zs. S. ur! Béke velünk!

Kálmán Farkas.

Egy tanfelügyelői látogatás.

Nagytisztelétü szerkesztő ur! Folyó évi ápril hó 18-án történt s paedagógiát, humanitást és egyházjogot arculverő tanfelügyelői látogatásról akarom tudósítani becses lapja tisztelt olvasóit.

Nomina sunt odiosa, tehát a neveket elhallgatom, különben is a tény a fő és jellemző dolog. Belépván a tanfelügyelő kimért magatartással, köszönés után legelőször azt kérdezte: „hány osztály van itt?“ A feleletre, hogy kettő van, felszólítja az első fiút, hogy olvasson, a közben megjegyzéseket tevéen a kisérétében levő községi jegyzőhöz intézve, az iskolaszoba putriszerűségére és nedves, alacsony voltára. A felszólított gyermek a Gáspár-féle olvasókönyvből egy verses szöveget kezdett olvasni, de már az sem tetszett a tanfelügyelőnek és folyó olvasmányt kezdetett a gyermekkel. Egy sor elolvasása után ama kérdést intézte hozzám: tanultak magyar nyelvtant a gyermekek? S miután megértette, hogy nem, mert most nincsenek oly nagy tanulóim, a legnagyobbak 7—8 évesek, azok is csak hatan vannak, ezeknek tehát nem bírom azt a tudományt tanítani: nosza, nem kellett több, szikra volt ez a löpor közé; nekem fordult, s mintha már jó eleve fel lett volna fegyverkezve, s csak alkalomra várt volna, hogy dühét rajtam kitöltse, el kezdett leczkétetni, dorgálni, szemrehányásokat tenni, hogy hát nincsen-e a tantervben benne az, hogy a nyelvtant is kell tanítani? miféle módszert követek, hogy magyar nemzet történetét, egyháztörténetet, földrajzot tanítok: magyar nyelvtant pedig nem, hogyan érthetik meg azt a gyermekek, miképen foghatják fel ama nélkül öntudatosan? Különben minden oldalról hallotta már a sok panaszt ellenem, mely szerint soha nem tanítok kellően, nem jó az iskola, traktus, superintendentia tele az iskolám elleni panaszszal, de ha azok nem segítnek a dolgon, majd fog tudni segíteni ő! De azt nem türi, hogy a tanügy kárára tovább is ilyen ember működjék itt, hanem tanítsak a

tanterv szerint és ne abban keressem a dicsőséget, hogy mi mindent tettem már itt, — a mivel ugyan én dicsekvőleg soha senki előtt elő nem álltam, hanem ha azt a tövisből készült babérra is kancsalul néző irigység sugalmazta. Ismételve elmondta, hogy majd fog tudni segíteni ő ezen a dolgon. Megvallom, a nagy hangu s fölényt érzető leczkértetést a mellett, hogy a jelenlevő községi jegyző előtt szégyenlettem, sokkal jobban resteltem tulajdon tanítványaim előtt, kiknek szívébe a jó erkölcs, elméjükbe a tudományok magvait hintoni, én vagyok hivatva. Eltávozott az iskolából, a nélkül, hogy csak egy szóval is kérdezősködött volna a tanulók létszáma, iskolába járása s egyéb e feléről, vagy különösen arról, hogy miután ez évben, daczára, hogy 4-dik hónap telik, még egyetlen egy krajczárt se kaptam tanítói fizetéséből, a lelkészi fizetésből is csak 33 forintot, tehát hogy és mint élhetek? stb. Kimenvén a tanfelügyelő az iskolából, a jegyző kíséretében, én is kikísértem az utczaajtóig s az udvaron e szavakat mondá: „szégyen gyalázat a protestánsokra nézve, hogy ilyen iskolájuk is van!“ S szigoruan meghagyta, hogy a tantervhez alkalmazkodjam, az iskola jobb legyen, mikor még egyszer eljön, mert ha se traktus, se superintendencia nem segít a dolgon, majd fog tudni segíteni ő s majd jön ide olyan lelkész tanító, a ki fog tanítani is tudni és az iskolához hozzá lát, én pedig elmehetek lelkésznek máshová, a hova tetszik; de azt tovább nem tűri, az oktatásügy érdekében, mert az nem áll, hogy egy lelkész tanító az iskolát is ne bírná jól vezetni, van, lehet találni, „ön pedig mehet lelkésznek!“ Végül az utcán, a jegyzőhöz fordulva, ezt mondta neki: „Ön — úgy tudom — gondnoka az egyháznak, önt bizom meg tehát egy tanterv beszerzésével, az ára 6 kr, és szigoruan meg kell követelni a tanítótól, hogy ahoz alkalmazkodjék!“ Ezzel ajánlotta magát s a jegyző kíséretében tovább ment. Ez a tényállás a maga valóságában, szárazon. Saját mentségemül, helyi viszonyokra, gyermekek csekély számára, mulasztásaik tetemes voltára hivatkozva előadtam, hogy az ugyanitt 12 évig működött, most is élő, volt egyik elődöm a bizonyosságom, hogy itt kellő eredményt elérni lehetetlen, ő legalább olyat 12 év alatt felmutatni képes nem volt. De minden védekezés csak falra hányt borsó volt.

Nem működésem hiányosságának s fogyatkozásainak elpalástolása jelen soraim célja, érzem én azokat s talán jobban mint bárki más, de két urnak szolgálni teljes pontossággal lehetetlen is. A tanácsadás, utbaigazítás nem bántott volna engem, csak a modor, melylyel velem beszélt s bánt a tanfelügyelő, szökteti a vért arczomba.

Egy lelkész-tanító.

(Vége köv.)

I r o d a l o m.

Bibliamagyarázatok az evangyéliták irataiból, ily czimű munkára hirtet előfizetési felhívást Gödöllei József. A főbb elvekről, melyeket munkálatában követett, a következőkben ad számot:

1. A felfogásban főtörekvésem volt, hogy inkább a bibliát nézzem és láttassam, mint a korszellem által ostrom-állapotba helyezett confessiókat. Megengedte ezt nekem a

mi protestáns hitvallásunknak egyik igen szép tétele, a szabadvizsgálódásnak kimondott elve. — Igyekeztem keresni a tudományos vizsgálódás mai ösvényein a Jézus vallásának magasztos, örök igazságait, meggyőződésém lévén, hogy az az igazság, a mi létre tudta hozni az anyaszentegyházat és ami vértanukat teremtett, nem is ártana annak az egyháznak még akkor sem, ha az a maga ősz eredeti fényében volna felmutatható. Én tehát e hitemben a bibliai vizsgálódásnak újabb eredményeit nem mellőztem, sőt inkább felhasználáltam. De sietek hozzátenni, hogy nagy vigyázattal és óvatosan. E részben ideális képem volt az újabb nézeteket úgy építeni fel, hogy a tarthatatlanok elhagyatottságukban maguktól roskadozzanak. Mert ugyan mi gátolhatja meg ama felvilágosodási áramlatot, a mi már régóta folyik és a mit a világi gondolkodás a vallásosság ellen oly rémes sikerrel alkalmaz? Vajon nem a legjobb mód-e azt a félelmes dolgot katedrara vinni, ott a lehető tapintatossággal körülvizsgálni s ekként igazgatni a hivek gondolkodását? Mert mindent számbavéve, erre is csak azt lehet mondani Gamaliellel, hogy „ha Istentől vagy, ti fel nem bonthatjátok.“ Lehetne ugyan embertől is, de akkor nem értjük, hogy birja elárasztani az egész társadalmat s hogy vethet az élet tengerén mind nagyobb és folyton növekvő hullámokat.

2. Tárgyalásmódom abban áll, hogy az evangyéliomnak főbb pontjait veszem fel annyi versben, amennyi egy kimagasló gondolat körül csoportosul. Így hát nem egész részeket veszek fel. E tárgyalásokat kezdem a Jézus születésének ígéretével s innen követem a dolgoknak az evangyéliomból összeállítható sorozatát mintegy időrendben. De itt is sietek megjegyezni, hogy mivel e rendet pontosan megállapítani nem lehet, azért az időrendi összefüggés nincs is hangsúlyozva. — Olyanformán állanak ezek egymáshoz, mintha egy lánczot szemekre bontva, e szemek a láncz képeinek szemléltetéseül egymásután sorba rakatnának. Csak annyi az összefüggés a legtöbb esetben, hogy amely dolgot az egyik bőven magyaráz, azt a másik csak érinti, vagy éppen keresztül ugorja, a mint a szükség hozza magával. Mindenik maga magában is megérthető egész.

3. Álláspontom a magyarázatokban mindenek felett keresztyéni, azaz bibliai akar lenni. Ha az evangyéliom lelke előtt nincs zsidó, se samaritán, se pogány, hanem csak ember, úgy az írásmagyarázó sem gondolkozhatik másképen. Ha a Krisztusnak nincsenek felekezetek, hanem csak egy akol és egy pásztor, egy ur, egy hit, egy keresztség, úgy nekem sem szabad virtuskodnom a felekezeti elfogultságban, tehát a hangot inkább testvériesen s békitőleg tartom. A szeretet fejedelme csak egyetlen egyet gyűlölt, a megrögzött gonosztságot s őt követve én is csak a legrutabb bünt, a farizeusi képmutatást igyekezem kárhóztatni, a mi pedig minden osztályban találkozik. Ő a megtérést szívesen óhajtó bűnösökkel együtt evett s az ő példája után nekem sem szabad ezektől távol maradnom. Ember, és mindenek felett ember, az Istennek méltó képmása lenni! ezt akarja a mi főpapunk, ilyen volt ő maga, ahonnan mi sem beszélhetünk más tudományt. Láthatatlan erők, eszme és lélek mozgatták a nagy mindenséget s az embervilágot; „Az Isten lélek és a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“ Szeretet a legfőbb törvény s az alap: „Az Isten szeretet és a ki a szeretetben marad, az Istenben

marad és az Isten abban. " Isten fia a Jézus, a tiszta szeretet, a tökéletes lélek. Isten lelke a szüz lelkiismeret, a nagy urnak emberbe adott igéje. Örökélet, feltámadás, a jónak kimaradhatatlan jutalma: ezek lelkesítették a názáreti világbölcslet örök munkájában; tehát én is ezeket gondoltam a magyarázatokban különösen kiemelendőknek.

4. Az anyagot mint a magyarázatok világító szerét legfőképen az egész bibliának megértésére tartozó ismeretekből, vagyis a zsidó régiségtanból s a keleti ősnépek szokásaiból vettem. Ahol a tér mintegy önként kínálkozott, mint a bevezetésekben, ezek anyaga sokszor egy kis történeti lehozatal az ó-szövetségi időkől, vagy leírása némely alkalmas régiségügyi dolgoknak. Erre nézve úgy gondoltam, hogy a gyülekezet a régiségfélét — tapasztalásom szerint — mindig szívesen hallgatja; tanulságos pedig azért, mivel így az evangélium világosításával az egész biblia is magyarázható. A régiségügyi anyagok beosztására különös gondom volt, hogy az ismétlésektől, a mennyire lehet, távol maradjak.

Az egész munka ára 1 frt 60 kr. Előfizetés helyett elég lesz csak a névalájegyzés utánvételes kötelezettséggel, mely aláírások megrendelés végett küldendők a reform. lelkészi hivatalhoz Kémesen (u. p. Siklós, Baranyamegyében.) Amint ez aláírások elegendő számban visszaérkeznek, a munka azonnal sajtó alá bocsátatik, mire nézve szíves kéréssem, hogy a beküldések legfeljebb július hó elejéig megförténnének. A kinyomtatandó példányok száma nem lesz több, mint az aláírásoké.

Előfizetési felhívás „A magyarhoni reformáció bölcselmi történelmére. Jelen mű áttekintése következő: Ajánló szöveg Révész Imre emlékéhez. Előbeszéd. — Bevezetés. 1. A reformáció fogalma. 2. A reformátori tisztség fogalma. 3. A reformátori működés jelleme. — Első rész. A reformáció előcsarnoka. 4. A középkori három főtanirány. 5. A reformáció uttorói. 6. A reformáció elődandárai. 7. Hitnyomozó törvényszék. 8. A reformáció előmozgalmait illető hazai viszonyok. — Második rész. A reformáció kora hazánkban. 9. A reformáció korszakának meghatározása. 10. A reformáció korszakának felosztása. — Első szakasz. A lutheri irányzat kora 1517—1530. 11. A reformáció hajnala hazánkban. 12. A nagyszombati káptalan panasza az esztergomi érsekhez. 1526. június 12. 13. A reformáció legelső pártfogói. 14. Az első korszak reformátorai. 37 egyén. 15. Legelső reformátoraink viszonya Wittenberghez. 16. Legelső reformátoraink ismeretlen voltának okai. 17. Tanfoglalom Isteni tisztelet. Tanügy. Egyházkormányzat. Fegyelem. 18. Hitvallók és vértanúk. — Második szakasz. A zwinglii irányzat kora 1530—1549. 19. A reformáció továbbfejtődése. 20. A reformáció pártfogói. 21. A második korszak reformátorai. 81 egyén. 22. Tanfoglalom. Zsinatok. Isteni tisztelet. Tanügy. Kormányzat. Fegyelem. 23. E korszak hitvallói s vértanúi. — Harmadik szakasz. A kálvini irányzat kora 1549—1557. 24. A reformáció végmegállapodása. 25. A reformáció pártfogói. 26. A harmadik korszak reformátorai. 33 egyén. 27. Zsinatok. 28. Tanfoglalom. Isteni tisztelet. Tanügy. Kormányzat. Fegyelem. 29. E korszak hitvallói és vértanúi. Harmadik rész. A reformáció helyzete, hatása és irodalma. 30. A reformáció államjogi viszonya. 31. A protestantizmus terjedésének akadályai. 32. A reformáció nyilvánulása. 22 pontban kidom-

borítva. 33. A magyar reformáció történetének irodalmáról. 34. Zárszó. — Az egész mű 10—11 nyomott ivet fog tenni. Ára 1 frt. Megrendelések s előfizetések kéretnek Réthy Lipót és fia kiadó urakhoz küldetni Aradra. A könyv bolti ára 1 frt 25 kr lesz. — Gyűjtők 10 után egy tiszteletpéldányt kapnak. — Előfizetési határidő f. évi június 15. — Gyorokon, május 25-én 1882. Rác Károly, ev. ref. lelkész-tanító.

Előfizetési felhívás ily című munkára: „Emlékek könyve.” 1882. Kiadja a sárospataki akadémiai ifjúság önképző-társulata. IV. kötet.

A sárospataki főiskola akad. ifjúságának magyar irodalmi önképző-társulata, a folyó év május 26-án, fenállásának 50-dik évét töltötte be. E ránk és főiskolánkra nézve is nevezetes alkalomból elhatároztuk, hogy folyó év június 25-én örömmünnet tartunk és egyúttal társulatunk szép-irodalmi munkálataiból egy füzetet sajtó alá bocsátunk. Ha az örömmünnet ritkán előforduló alkalma nem volna is előttünk, úgy érezzük, hogy társulatunknak időről időre nyilvánosan is számot kell adnia munkásságáról. Tették ezt derék elődeink is, kik 1834-ben, majd 1863-ban és 1866-ban egy-egy emlékkönyvvel mutatták be magokat a nagy közönségnek. De másrészt az a meggyőződés is készlet bennünket a fellépésre, hogy a nyilvánosság csak ösztönző és buzdító hatással lehet az efféle iskolai társulatokra, melyeknek fenállása és virágzása nemcsak a múltban volt szükséges, midőn a magyar nyelv jogaiért való küzdelemben az iskolai önképző-körök is számot tettek volt, hanem a jelenben is óhajtható, ha nem egyébért, azon irányadó befolyásért, melyet azok a jóra való tehetségre, sokszor az egész életre kihatólag gyakorolnak. Mi is egész sorát tudnók idézni azon jeleseknél, kiknek a mi szerény társulatunk szellemi bölcsője volt. Itt kezdtek emelgetni irói szárnyaikat: Wurga János, Szemere Bertalan, Erdélyi János, Szeremlei Gábor, Ormós László, Pap Endre, Tompa Mihály, Tóth Ede, az előket nem is említve.

Ily gondolatok közt, multunk emlékeinek buzdító hatása alatt bocsátjuk szét előfizetési felhívásunkat, azon hitben és bizodalommal, hogy a nagyérdemű közönség, főiskolánk barátai, társulatunk egykori tagjai, minket emlékkönyvünk kiadásában gyámolítani kegyesek leendenek.

Az emlékkönyv 10 ívből fog állani, csinos kiállításban. Ára 1 frt. Az előfizetési pénzek június 25-ig Steinfeld Béla főiskolai nyomdász urhoz küldendők, ki a megrendelt példányok pontos szétküldését is szíves volt magára vállalni. Gyűjtőinknek tiz előfizető után egy-egy tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Az előfizetési pénzek legczélszerűbben postautalvány mellett küldhetők be.

Sárospatak, 1882. május 20. — Az önképző-társulat nevében: Szinyei Gerzson elnök, Vattay László alelnök.

Megjelent **Unitarius kis könyvtár** első füzet. Szerkeszti Derzsi Károly budapesti unitarius lelkész. Ára 5 kr. 8-ad-rét, 16 lap. Tartalma: Az igaz vallás Payne Alfréd után. Unitarius ker. hitvallás Hopgood I. szerint. Unitarius ker. vallás Sharpe S. szerint. Felemlítjük e kis füzetkét főképen azért, mert ez egészen más képet nyújt az unitarius hitvallásról, a mint azt például a Socin Fausto irataiból, Rakowi kátéból, a Summa universae theologiae christianae secundum unitarios 1787. megjelent műből, Ferencz József erdélyi

püspök munkáiból s a Keresztyén Magvető után ismerhetjük. Ugy ismerteti az unitarius vallást, hogy annak nem csak felekezeti jellegét enyészteni el, de még a christianismus vonásokat is letörölvén: az egészen szintelenné válik.

T Á R C Z A

Főiskolánk 1833-ban és 1881-ben.*)

(Folytatás.)

Sajátságos volt ez a deákság ezelőtt negyvennyolcz évvel. Az iskola falain kívül nem ösmert maga felett urat, s nem türte, hogy neki valaki parancsoljon; még a helybeli városi hatósággal is, a főiskolának legfőbb patronusával, mindig szembe szált, valahányszor egy rakonezátlan, koresmai vagy utczai botrányt elkövetett tanulót bemert a rendőség a városházához kísérni. Lehetett az ilyen a deákság salakja s közöttük általánosan megvetett egyén, de deák volt; s a legelső deák, a kinek a baj tudomására jutott, futott az iskola udvarára s alig hangzott el szájából az a d a r m a, azonnal száz meg száz torok ismételte azt, s a csengettyű folytonos huzása alatt a gerundiumokkal és kövekkel felfegyverzett sereg rohant a deák kiszabadítására. Talán kaput zártak előttük? — betörték s diadallal hozták — meglehet — épen azt a deákot, a kire máskor rá sem igen néztek. Így kívánta ezt a deákság becsülete. Hanem az iskola falain belől nem voltak aztán ilyen nagy urak; ott nekik voltak rettenetes nagy uraik a professorok, a senior, contrascriba és a jurátusok. A professorokat úgy tekintette még akkor a deákság, mint életnek és halálnak urait, s legalább nyíltan nem mert velök kikötni, mert a tanítványok- és beneficiumok osztása azok kezében volt; suttymban azonban, kivált kettőn, sok apró csint követtek el, s egyiknek előadásán a dübögés és kibögés kezdett nagyon lábra kapni. Volt pedig kilencz professor és két praeses, kik a felsőbb tanulóifjúságot a hatéves tanfolyamon keresztül tanították. Erdélyi József és Arany István tanították a theologiát; Ercsey Dániel a philosophiát és politikai tudományokat; Péczely József a történelmet, latin és görög classica literaturát; Dobrosy János a jogtudományt; Sárváry Pál a mathesist és physicat; Kerekes Ferencz a minerologiát, botanicát, chemiát és technologiát; Zákány József a paedagogicát, német és francia nyelvet; Kallós Mózes a magyar irodalmat; az egyik praeses a héber nyelv elemeit, a másik az algebrát, geometriát, az ó-kor történelmét és görög nyelvet.

A juratusok tizenketten voltak, s mégis volt dolga mindenkinek legendő. Egy már reggel hat órakor sorba járta a szobákat, megnézni, nem mulaszt-e valaki privátát, vagy nem pipázik-e a szobában. A többinek, a mint a contrascriba által be voltak osztva, minden óra végén be kellett menni egy-egy tanár előadására s ott névsort olvasni, s a lecke mulasztókat feljegyezni. Egynek estve kilencz óra után is végig kellett járni a szobákat, hogy nem mulaszt-e valaki precest. Estve tíz óra után a contrascriba kötelessége volt ugyan feljárni a szobákat, hogy otthon van-e minden deák; de az maga helyett rendelhette s gyakran

*) Lapunk 1-ső és 2-dik számában megkezdett Tárczának folytatása. Tisztelt kollégánk, betegsége által volt akadályozva, az év elején elkezdett ismertetésének bevégzésében. De hála a gondviselésnek, a baj megszűnt és most folytathatja írói működését.

rendelte is akármelyik juratust. Ilyenkor nem csak azt kellett megnézni, hogy van-e ember minden ágyban, hanem körül kellett menni a lámpával s mindeniknek meg kellett nézni az arcát is; mert rendes szokásuk volt az éjjelre kintmaradóknak felkérni valakit, ha fent laktak, egy alsó szobából, ha alant laktak, egy felső szobából, hogy mikor a contrascriba visitál, feküdjék az ágyba helyettök; tehát ezt a csalást meg kellett akadályozni. De nem mert ám minden contrascriba és minden juratus ily szigoru lenni; mert azon esetben biztosan számithatott rá, hogy visitálás közben abban az egyptomi sötétségben, melyben egyedül csak az ő kis juratusi lámpája fénylett és tette őt biztos czéltáblává, számithatott rá — mondom — hogy a deákok bosszut állanak, s őt irgalom nélkül meghajigálják. Vasárnapokon, isteni tisztelet ideje alatt is felszokott járni egy juratus minden szobát, hogy ha valaki a névsor olvasáson jelen lett volna is, de azután templomba vonulás közben előldalgott, az ilyet is becsiphesse.

Színház is volt már abban az időben; azaz, volt a paplanos szinben, czegléd-utczá szegletén a mostani Casino helyén rendes és jóra való szini előadás, de még akkor csak theátrum volt az. A deákoknak nem lett volna szabad az iskolai törvények betűi szerint színházba járni, s ki is volt rendelve minden előadásra szabadjeggyel két juratus, a kik el is mentek hűségesen, sőt szívesen is; de egy az, hogy ők az állóhelyen voltak s nem igen láthatták, már csak a világítás hiánya miatt is, kik vannak hátuk megett a hosszú nézőtér végében menedékesen emelkedő öt garasos ökörálláson; más az, hogy nem is akarták meglátni, ha voltak is deákok a színházban, csak arra ügyeltek, hogy becsületesen viseljék magukat. És erre bizony nagy szükség is volt. Mert akkor még a deákság egy a városiaktól egészen elkülönzött társaságot alkotott, nem volt felvéve és bebocsátva a városi családi körökbe; ők nem ismertek senkit s őket sem ismerték a városiak. Maga a tóga viselése kizárta őket a társaságból, a melybe pedig akkor is vágyva vágyott a pezsgő vérű fiatalosság. Nem csinált hát belőle semmi nagy dolgot, hogy ha másképen életjelt nem adhatott, ottan-ottan apróbb csineivel boszanthatta a cziviseket. Akkori időben épen az volt a deák előtt a czivis, a mi a német Bursch előtt a Filister.

Bálba sem volt szabad menni a deáknak. Igaz, hogy az uri bálba, melyet a Casino szokott rendezni a maga szállásán, a Dégenfeld házban, a kir. törvényszék mostani helyiségében, nem is vágyott, nem is ment; de voltak ám a „Fehérlóban“ és a „Bikában“ népes czivis bállok, melyeket a czéhek rendeztek s melyeknek mindegyike két éjjel át tartott. Sok lévén a czéh, — mert még a vőfieknek is volt czéhök, s ezeknek is hires bállok szokott lenni, — az egész farsangon egymást érte a bál, melyeknek hosszú sorát a cigány bál szokta berekeszteni. — Ezekbe sok deák volt hivatalos, mert a gyermek doktorát, — így hívták a magántanítót — kivált ha ügyes volt, csak el kellett hivni. De volt is juratus rendelve minden bálba kettő, szabadjeggyel; ám bár ezek sem a felett örködtek már azon időben, hogy ne legyen ott deák, hanem nagyobb részint maguk is részt vettek a mulatságban; de a deákság legalább nem mert reudetlenkedni. Kodve sem lehetett egyébiránt hozzá, mert ezek voltak azon családias kedélyes mulatságok, melyekbe ő is otthonosan érezte magát. Minden család vitt magával kenyeret, kalácsot, pogácsát, peccenyét s bort annyit, hogy nem szorultak a fogadós konyhájára és pin-czéjére.

A koresmákat és kávéházakat is visitálniok kellett a juratusoknak, hova esténként ketten szoktak elindulni; s ez volt a legkellemetlenebb és legterhesebb kötelesség. Mert ha a városban

nem volt is több mint két kávéház, melyekben azonban bort is mértek és hat utcai korcsma; de ezek oly távol estek egymástól s akkor még időnkint oly nagy sár volt Debreczenben, hogy bele került egy pár órába, míg ezeket bejárhatták, kivált ha a városon kívül eső Csicsogót, Barányt, Szelest és Gilányit is meg kellett látogatniok.

(Folyt. köv.)

Nyílt válasz!

a „Különfélék“ rovat vezetőjének.

Megvallom, kissé nehezemre esett a következő szavakat olvasnom e t. lap 12. számában: „A mint bele pillantottunk a Magyar Athenás első füzetébe, feltűnt, hogy több oly névvel nem találkoztunk, kiknek pedig volt annyi érdemük, hogy méltók lettek volna szintén a megemlézésre: Aranyi István, Benedek Lajos stb.“

Igaz lelkiismerettel mondhatom, hogy azon négy év alatt, míg az Athenáson dolgoztunk, mindent elkövettünk, hogy csak egyetlen név se maradjon ki, s ha kimaradt, egyedüli oka az, hogy nem kaptunk róla tudósítást. — Nem akarunk eldicsekedni vele, hogy mily roppant fáradságunkba került — már csak elszigetelt falusi helyzetünknel fogva is — az adatok összegyűjtése, mennyi bezárt ajtón és szíven kellett kopogtatnunk?! stb. stb. Ha tehát hiány van, az nem a mi hibánk, hanem azoké, kik zörgetésünkre nem hallgattak!

Ugyanazért én, most itt a nyilvánosság terén teljes tisztelettel és bizalommal kérek s hívok fel mindenkit, hogy ha valami egyházi író tud, kinek neve kimaradt volna, kegyeskedjék azt a nevet velem — akár csak egy levelező lapon is — tudatni, továbbá munkái címét s a helyet, a hova adatokért menjek, s én szavamot adom, hogy mire az utolsó füzet megjelenik, egy pótfüzetbe kidolgozva, fel fogom küldeni a kimaradottakat!*)

Gyüd, — u. p. Siklós — 1882. ápril 28.

Kálmán Farkas.

Különfélék.

Sárospatakon, az ev. ref. egyház, temploma építésének és a főiskolai énekkar, fenállásának százados, s a főiskolai akad. ifjusági önképzőkör, alakulásának félézredes évfordulója alkalmából, 1882. év június hó 25-dik napján tartandó közös örömnepély sorrendje.

1882. június 24-én, szombaton.

1. Estve 8 órakor ismerkedési estély az, iskolakertben ezen alkalomra épített csarnokban.

2. 9—10 óra közt fáklyásmenet.

Június 25-én, vasárnap.

1. 9 órakor a ref. egyház hálaünnepéi alkalmi beszéddel.

2. Istenítisztelet végeztével a két ifjusági egyesület örömnepének megnyitása Kun Bertalan superintendens által.

*) A többi egyházi lapok is tisztelettel kéretnek e sorokban foglalt nyilvános kérelmem s ígéretem közlésére. K. F.

3. „Emlék-dalok.“ Ivánka Sámuelről. Előadja az énekkar.

4. „Visszapillantás az énekkar multjára.“ Orbán József tanártól.

5. Az énekkar ünnepélyére irt pályanyertes „óda“ felolvasása.

6. „Dalünnep.“ Thern Károlytól. Összeloadás.

7. „A magyar nyelv és az önképzőtársulat a sárospataki főiskolában.“ Szinyei Gerzson tanártól.

8. „Szabadságdal.“ Huber Károlytól. Összeloadás.

9. Az „akadémiai ifjusági önképzőkör“ pályanyertes alkalmi ódájának felolvasása.

10. „Szózat.“

Délután 2 órakor közebed a csarnokban. Egy teríték ára 3 frt.

Este fél 8 órakor hangverseny a főiskolai imateremben. Ennek végeztével 9 órakor táncestély az e célra átalakított tornacsarnokban.

Belépti-díj személyenként a hangversenyre 1 frt, a táncestélyre 1 frt, a kettős estélyre együtt 1 frt 50 kr.

Belépti-jegyek kaphatók: Trócsányi Bertalan és Eperjesy József urak könyvkereskedésében s estve a pénztárnál.

Szállás végett a közebedre a főisk. széniori hivatalnál június hó 15-ig lehet jelentkezni.

Alsó-Szabolcs hajdukerületi ref. egyházmegyében, böl-dog emlékezetű Pápay Imre esperes halálával, az esperesi teendők ideiglenes végzésével Bakóczy János h. bős-zörményi lelképásztor lett megbízva. Az egyes egyházak presbyteriumai pedig felhívták, hogy az esperestre szavazataikat az egyházmegyei gondnoki hivatalhoz már július hóban juttassák el.

Hódmezővásárhelyi főgymnasiumban az érettségi vizsgák június 30. s július 1-ső napján fognak megtartatni. Főtiszt. Révész Bálint püspök ur maga személyesen fog a vizsgán az egyházkerületi főjegyzővel megjelenni.

Az áldásosan működő némethoni **Gusztáv-Adolf egyesület** folyó évben szeptember 12—14. napjain fogja fenállásának 50 éves jubilaumát Lipcsében megünnepelni. A magyarhoni e. e. e. gyámintézet közgyűlése elhatározta, hogy magát ezen jubilaris ünnepélyen küldöttségileg képviselteti s jól átértett örömeinek és hálájának jeléül egy nagyobb összegű ajándékot is kíván átaladatni. Az egyetemes gyámintézet elnöksége e kettős határozat végrehajtása céljából fölkéri a helyi esperességi és kerületi gyámintézeteket és a nőegyleteket, ifjusági egyesületeket, hogy:

1. Egyházkerületeik köréből legalább is egy világi és egy egyházi tagot nyerjenek meg a küldöttségben való részvételre.

2. Hassanak oda, hogy minden egyház és tanintézet esperesség és kerület, nőegylet és ifjusági egyesület adjon egyszer mindenkorra e célra; még pedig minden egyes egyház és tanintézet, nőegylet és ifjusági egyesület 50 kr — 5 frt közt, minden esperesség 5—10 frt között, minden egyházkerület 50—50 frtot.

Megemlíti a felhívás, hogy a Gusztáv-Adolf egyesület 20 év alatt 909 ezer márkát osztott ki hazai egyházközségeink és tanintézeteink közt; 276 egyházat és tanintézetet segélyezett eddig még pedig oly indulattal és összeggel, mely utóbbinak mássát hazai egyházunk történetében nem találjuk; mely nagy adomány kétszeresen mulja felül azon

